

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA

TINKLALAIĐĖ+REKOMENDACIJA nr. 10

Epizodo tema: „Jaunimo žvilgsnis: įtraukios mokyklos patirtys“

Šios laidos metu siekiame išgirsti balsą tų, kurie vis dar yra arba visai neseniai buvo mokyklos suole, tai yra moksleiviai ir moksleivės, kurie iš labai arti mato ir jaučia, kodėl įtraukusis švietimas yra svarbus, kodėl vaikai, turintys skirtingų poreikių, turi ir gali mokytis kartu, ir ką galime padaryti drauge, kad įtraukusis švietimas būtų galimybė visiems ir visoms. Be to, epizodo metu aptarėme itin skausmingą patyčių klausimą.

Tinklaidėje patirtimi dalijosi:

- Gabrielė Čepavičiūtė – moksleivė, mokosi Kauno Jėzuitų gimnazijoje. Nuo gimimo turi judėjimo negalią ir profesionaliai plaukia, dalyvavo 2024 m. Paryžiaus parolimpinėse žaidynėse.
- Jonas Trumpa – Mokinių sąjungos prezidentas, šiuo metu – VU TSPMI studentas.
- Vytautė Marija Petrauskaitė – VDU specialiosios pedagoginės pagalbos studentė, iniciatyvos „Žvelk giliau“ ambasadorė, Panevėžio autizmo asociacijos „Lietaus vaikai“ savanorė

Tinklaidėje patirtimi dalijosi bei rekomendacijas parengė:

- Lina Garbenčiūtė – TŪM įtraukties komponento ekspertė, daugiau nei 10 metų dirbanti negalios lauke atstovaujant žmonių su negalia interesus žmogaus teisių, lygių galimybių bei švietimo srityje.

2024 m. rugsėjį startavo visuotinė įtrauktis. Tai yra procesas, kurio pagrindinis tikslas – kiekvienam (-ai) vaikui suteikti galimybę ugdytis jį (ją) priimančioje ir įtraukiančioje aplinkoje. Pagal Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pateikiamą informaciją, nuo visuotinės įtraukties pradžios, t. y. 2024 m. rugsėjo 2 d., bendrojo ugdymo mokyklų bendrosiose klasėse mokosi 2 067 vaikai, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), daugiau nei praėjusiais mokslo metais. Šiuo metu Lietuvoje yra maždaug 50 tūkst. mokyklinio amžiaus vaikų, turinčių SUP. Nors žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose buvo daug nerimo dėl prasidėjusio įtraukiojo ugdymo proceso,

dėl neva prastėjančių kitų mokinių pasiekimų, tačiau statistika ir moksliniai tyrimai sako priešingai: dėl įtraukiojo proceso laimi visi.

Apie įtraukųjį švietimą nuolatos kalba skirtingi (-os) ekspertai (-ės), pedagogai (-ės), politikai (-ės), tėvai, tačiau labai retai girdime, ką apie įtrauktį galvoja tie ir tos, kas joje yra arba visai neseniai buvo – mokiniai (-ės), turintys (-ios) individualių poreikių. Todėl šioje laidoje „Jaunimo žvilgsnis: įtraukios mokyklos patirtys“ juos ir pakalbinome.

ĮŽANGA

„Tūkstantmečio mokyklų“ programos tikslas

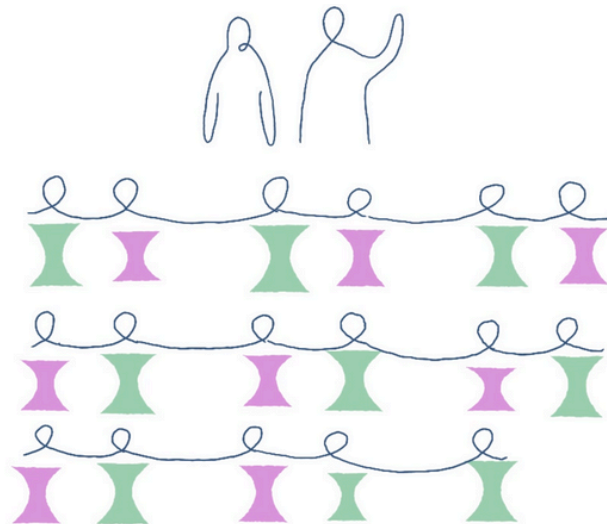
TŪM programos kontekste įtraukusis ugdymas suprantamas kaip ugdymo (-si) metodų įvairovė ir veiklos, nukreiptos į mokyklos bendruomenės kompetencijų mokytį įvairių ugdymosi poreikių turinčius vaikus tobulinimą, mokytojų, švietimo pagalbos ir kitų specialistų (-ių) komandinį darbą, užtikrinant įvairių ugdymosi poreikių turinčių vaikų kokybišką ugdymą, tinkamos ir saugios ugdymo (-si) aplinkos jiems (joms) sukūrimą (Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022).

Įtraukusis ugdymas užtikrina visų vaikų teisę nebūti diskriminuojamiems dėl su negalia susijusių socialinių, emocinių, kalbinių ar kitų individualių poreikių. Taip visiems besimokantiejiems (-ioms) suteikiamos lygios ugdymosi galimybės, o siekiant įgyvendinti mokinių potencialą atitinkančius rezultatus, pasitelkiami Universalus dizaino mokymuisi principai. Įtrauki mokykla geba visus (-as) mokinius (-es) įtraukti į bendrą ugdymo sistemą, aplinką kartu su bendraamžiais (-ėmis) ir skatina patirti mokymosi sėkmę drauge.

REKOMENDACIJOS

Įtraukios mokyklos tikslas – atspindėti visuomenės įvairovę, o švietimo pagalbos specialistų (-ių) sprendimai rodo, kad šis procesas reikalauja nuolatinės visų sistemos dalių adaptacijos ir stiprina lygybės bei kokybės principus švietime. Profesorius Jonas Ruškus pabrėžia, kad visos mokyklos ir savivaldybės turi dalytis įtraukiojo ugdymo atsakomybe, nes negalia yra

žmonijos įvairovės dalis. „Negali būti taip, kad mokykla yra kitokia nei visuomenė. Visuomenė yra įvairi, ją sudaro įvairūs žmonės, tad ir mokykla, ir klasė turi būti įvairios.“ Įtraukusis ugdymas nereiškia tik specialisto (-ės), dirbančio (-ios) atskirai su vaiku, turinčiu ugdymo sąlygų pritaikymo poreikį; tai visos mokyklos kultūra, kur mokytojai ir mokytojos dirba kartu su mokiniu (-ės) padėjėjais (-ėjomis), pagalbos specialistais ir specialistėmis, įskaitant socialinius darbuotojus (-as), pedagogus (-es), psichologus (-es), dailės ir muzikos terapeutus (-es) bei kitus ir kitas specialistus. „Laimės tos mokyklos, kurios sugebės rasti sprendimus ir pasinaudoti esama pagalbos infrastruktūra. Būtent įtraukios mokyklos, kurios nori ir geba ugdyti vaikus įvairovėje, yra prestižinės, o ne tos, kurios atsirenka vaikus ir išimtinai fokusuojasi į akademinis pasiekimus“, – teigia J. Ruškus.

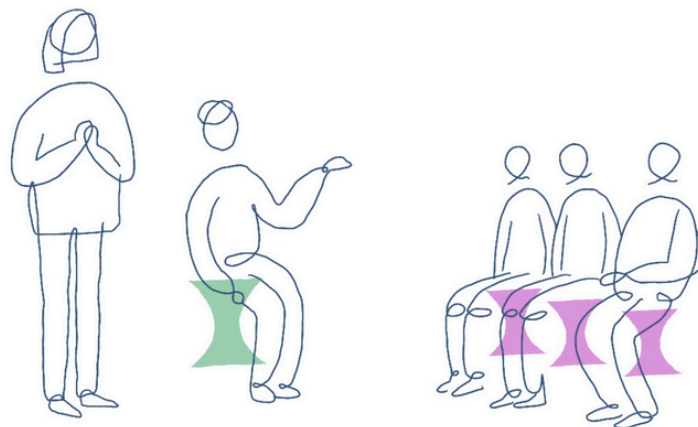

Šiuolaikinis įtraukusis požiūris į ugdymą apima platų „kitoniškumo“ spektrą ir yra orientuotas ne tik į negalią turinčių asmenų ugdymą, bet ir į visų visuomenės narių unikalumą. Organizuojant ugdymo procesą svarbu atsižvelgti į mokinių gabumus, pajėgumą, domėjimąsi, mokymosi stilių, ekonominius bei sociokultūrinius ypatumus ir kultūrinį tapatumą (Girdzijauskienė, Sakadolskienė, 2018).

Įtraukiojo ugdymo modelis yra ne tik švietimo metodas, bet ir priemonė socialinei lygybei skatinti, tačiau jo poveikis mokiniams ir mokinėms su specialiaisiais ugdymosi poreikiais ir jų bendraamžiams (-ėms) išlieka įvairiapusis. Remiantis Ruijs ir Peetsma (2009) apžvalga, įtraukusis ugdymas

dažniausiai nedaro jokio arba daro teigiamą poveikį akademiniam pasiekimams. Vienas svarbiausių argumentų taikyti šį modelį yra tai, kad bendrose klasėse naudojamos pedagoginės strategijos, tokios kaip diferencijuotas mokymas ir Universalus dizainas mokymuisi (UDL), suteikia visiems (-oms) mokiniams (-ėms) daugiau galimybių pasiekti savo potencialą. Be to, įtraukusis ugdymas ugdo socialinius įgūdžius ir skatina empatiją, kuri yra būtina norint priimti įvairovę visuomenėje. Tačiau įtrauktis nėra procesas, nereikalaujantis iššūkių – tyrimai atskleidžia, kad mokiniai (-ės) su specialiaisiais poreikiais dažnai susiduria su sunkumais, susijusiais su socialine izoliacija arba neigiamomis bendraamžių nuostatomis.

Siekiant užtikrinti šio modelio sėkmę, būtina užtikrinti tinkamą mokytojų pasirengimą, mokyklos infrastruktūrą bei visos bendruomenės įsitraukimą, kad būtų sukurta palanki aplinka visų mokinių įtraukimui.

Panašią išvadą galima rasti ir kitame mokslininkų Chandler-Olcott ir Kluth (2009) straipsnyje „Kodėl visi laimi įtraukiant autizmo spektre esančius mokinius į literatūros pamokas“. Mokslininkai išsamiai aptaria įtraukiojo ugdymo naudą, ypač autizmo spektro sutrikimų turinčių mokinių įtrauktį į bendrojo ugdymo pamokas. Pagrindinis straipsnio argumentas yra tai, kad įtraukusis ugdymas nėra skirtas tik mokiniams (-ėms), esantiems (-ioms) autizmo spektre – jis praturtina visos klasės ugdymo procesą ir padidina mokytojų profesinę kompetenciją.

Pirmiausia įtraukioji praktika padeda plėsti tradicinę literatūros (raštingumo) sampratą. Įtraukiant autizmo spektro mokinius ir mokytojas, ugdymo procese pripažįstami alternatyvūs dalyvavimo būdai, tokie kaip vizualinė

komunikacija, technologijų naudojimas ar net neverbalinės išraiškos formos. Tai ne tik praturtina mokinių patirtį, bet ir skatina platesnį požiūrį į tai, kas yra literatūra.

Antra, įtraukiojo ugdymo aplinka skatina asmeninį ugdymo planavimą. Mokytojai (-ojos), dirbdami (-amos) su autizmo spektre esančiais mokiniais ir mokinėmis, dažnai turi pritaikyti metodikas, įtraukti įvairias mokymosi priemones bei lavinti individualų mokymą. Tai leidžia geriau atliepti visų mokinių poreikius, nes toks individualumas tampa standartine praktika klasėje.

Trečia, įtraukiojo ugdymo nauda apima ir socialinį bei emocinį mokinių ugdymą. Mokymasis drauge su autizmo spektre esančiais (-iomis) mokiniais (-ėmis) skatina bendraamžius (-es) ugdyti empatiją, lankstumą ir priimti įvairovę. Tokia patirtis padeda formuoti socialiai atsakingas ir tolerantiškas bendruomenes.

Galiausiai, įtraukioji praktika stiprina šeimų ir mokyklų bendradarbiavimą. Kadangi autizmo spektre esančių mokinių ugdymas dažnai reikalauja glaudaus bendravimo su tėvais, mokytojai (-ojos) tampa aktyviais bendruomenės nariais, kurie ne tik ugdo mokinius (-es), bet ir įsitraukia į platesnius socialinius ir švietimo klausimus.

Apskritai įtraukusis ugdymas skatina įvairovės pripažinimą ir pagarbą kiekvieno (-os) mokinio (-ės) unikalumui, mažindamas diskriminaciją ir patyčias. Mokinių skirtingumai vertinami kaip turtingi ištekliai, skatinantys bendradarbiavimą ir tarpusavio pagarbą. Ši mokymosi aplinka padeda ugdyti teigiamą požiūrį į įvairovę, mažindama atskirties riziką ir užtikrindama kiekvieno (-os) dalyvavimą ugdymo procese.

Asmeninės patirtys ir „Tūkstantmečio mokyklų“ programos tikslas

Tinklalaidės dalyviai ir dalyvės dalinasi savo asmenine patirtimi, ką jiems reiškė ugdymas įtraukiai, su kokiais barjeriais susidūrė ir kaip reaguoti, kai susiduri su patyčiomis.

„Tūkstantmečio mokyklų“ programoje išskiriami šie sėkmingo įtraukiojo ugdymo požymiai:

- bendruomenės profesinis augimas;
- įvairių ugdymosi poreikių turinčių vaikų kokybiškas ugdymas;
- saugi ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų mokymui(si) pritaikyta mokyklos infrastruktūra.

Tinkamai pritaikyta infrastruktūra yra visų bendro lavinimo mokyklų atsakomybė

Gabrielė Čepavičiūtė – moksleivė, mokosi Kauno Jėzuitų gimnazijoje. Nuo gimimo turi judėjimo negalią ir profesionaliai plaukia, dalyvavo 2024 m. Paryžiaus paralimpinėse žaidynėse.

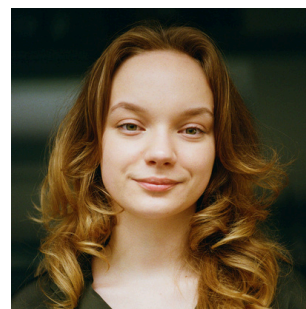

Aš kaip mokinė su fizine negalia, pagrindinis klausimas buvo, kai ar į pradinę mokyklą stojau, ar po to į gimnaziją, tai ar yra pritaikyta mokykla – ar turi liftą, ar aš galiu laisvai judėti po tą mokyklą. Tai čia buvo toks pagrindinis klausimas ir tai, kai aš buvau pradinėje mokykloje, tai mokykla nebuvo

pritaikyta. Paprasčiausiai mano brolis tuo metu mokėsi toje mokykloje ir jis per kiekvieną pietų pertrauką eidavo ir mane lydėdavo į valgyklą. Tai buvo taip. Būdavo kartais, kad iš viso mano mama atvažiuodavo į mokyklą, kad mane palydėtų iki valgyklos. Mano mama – šauni moteris, jinai metė savo mėgstamą darbą, kad galėtų mane visur vežioti. Į plaukimo treniruotes, į kineziterapiją, į mokyklą.

Vytautė Marija Petrauskaitė – VDU specialiosios pedagoginės pagalbos studentė, iniciatyvos „Žvelk giliau“ ambasadorė, Panevėžio autizmo asociacijos „Lietaus vaikai“ savanorė

Mokykloje man iš tikrųjų, kaip žmogui su ne tik nematoma negalia, bet ir pačiai nesuvokiant, kas vyksta su manimi, buvo labai sudėtinga. Visų pirma, išsiaiškinau tik tai prieš du gal metus, kad turiu vidutinišką disleksiją, kad ne visiems skaičiai ir raidės makaluojasi ir

vinguriuoja ant lapo. Aš visą mokyklą taip praėjau. Man, atsimenu, skaitydavau pradinėse klasėse, sakydavo: „Vytaute, praleidai eilutę. Vytaute, tu šitą žodį jau skaitei. Vytaute, sumaišei skiemenis du. Vytaute, šita raidė ne G, o D.“ Ir man pastoviai taip būdavo. Mokyklos garsios, mokyklos šviesios, mokyklos aplinkos, kur vaikai kaip aš neturi galimybės niekur pabėgti, todėl dažnai praleisdavau laiką iš tikrųjų moterų tualete, slėpdamasi nuo garsų.

Jonas Trumpa – Mokinių sąjungos prezidentas, šiuo metu – VU TSPMI studentas.

Tai aš irgi lygiai taip pat turiu fizinę negalią ir aš atsimenu, kaip mane tėtis stumdydavo laiptais aukštyn-žemyn. Ryte tai gerai, kad į pirmą aukštą, bet paskui mes išsikraustėm su šeima gyventi į Rokiškį, į mažesnį miestelį. Ir aš turiu tris jaunesnius brolius. Tai aš matydavau, kaip mano

tėtis stumdo kiekvieną rytą į antrą aukštą, broliai tada žemyn po pamokų, ir man asmeniškai, kaip pasakyti, visą laiką kliūdavo tas dalykas. Aš, matydamas problemą ir bandydamas kažką dėl to daryti, jau ir savivaldybei sakiau, kad, žiūrėkit, mes turime pagal vieną kriterijų pritaikyti mokyklą. Į ją yra galima įvažiuoti, yra rampa, bet, pavyzdžiui, mokyklos teritorijoje iki tos rampos neįmanoma privažiuoti neįgaliojo vežimėliu, nes tiesiog takeliai, na, yra duobės ir vanduo.

Lina Garbenčiūtė – TŪM įtraukties komponento ekspertė, daugiau nei 10 metų dirbanti negalios lauke atstovaujant žmonių su negalia interesus žmogaus teisių, lygių galimybių bei švietimo srityje.

Mes tiesiog turim pripažinti, kad ta įvairovė yra tiesiog, na, mūsų labai natūrali visuomenės dalis ir viskas padaroma darymo būdu, ir kai kažkas nesigauna, iš to pasimokai ir judi toliau. Jeigu šiek tiek prie programos „Tūkstantmečio mokyklų“, tai irgi man buvo kiek netikėta, kad

programoje yra ta įtrauktis kaip komponentas pasirinktas ir turiu pripažinti, kad su kolegom, su kuriom mes dirbame būtent įtraukties tema, mums tai yra ir didžiulė dovana, nes mes pagaliau turime galimybę labai garsiai kalbėtis su mokyklomis ir savivaldybėmis apie tai, kad, žiūrėkit, yra resursas ir pagalvokime, ką mes dabar galime padaryti. Jeigu nėra panduso, tai gal pasistatysime pandusą. Jeigu nėra kompetencijų, tai galbūt investuokime šiek tiek į tas kompetencijas. Galbūt neturime kažkokios konkrečios patirties, kaip dirbti su vienais ar kitais poreikiais, gal galime iš kitos savivaldybės pasikviesti žmones. Ir tie procesai, ilgą laiką atrodė, kad jie nejudė išvis, bet kai šiek tiek atsitrauki, pasižiūri, kad, na, mes jau nebeturime galimybės žengti atgal, jau eiti tik į priekį ir tuos barjerus ir tas, na, iššūkius po truputį įveikti.

Patyčių klausimas – vis dar nerimą keliantis iššūkis

Pagal HBSC (angl. Health Behaviour in School-aged Children) tyrimą, Lietuvoje patyčios yra plačiai paplitusios tarp moksleivių. Tyrimo duomenimis, 14 proc. vaikų dalyvauja patyčiose, o 27 proc. jų kasdien susiduria su patyčiomis. Ypač rūpestį kelia situacija internete, kur 27 proc. paauglių patiria internetines patyčias. Šis reiškinys dažniau pasireiškia berniukams. Ekspertai rekomenduoja stiprinti emocinio intelekto ugdymą ir teikti pagalbą, kad būtų kovojama su patyčiomis ir gerinama psichikos sveikata.

Jonas Trumpa: Aš atsimenu, kaip mano klasiokai mane taip va rateliu užstojo, už rankenų ir į klasę atgal. Tai aš manau, kad kažkoks ryšys ir kažkokios pamokos ir man, ir klasiokams iš to mano buvimo toj klasėje tuo metu buvo. Buvo ir nepatenkintų klasiokų tėvų, kaip aš dabar kartu su jais mokysiuosi, kaip tai paveiks jų vaikų ugdymą ir taip toliau.

Vytautė Marija Petrauskaitė: Klausimas apie patyčias, grįžtant, aš pastebėjau, kodėl kalbu būtent apie lyg ir suaugusius žmones ir jų perspektyvas, kad, manau, kad mes susidūrėm, kad klasiokai dažniausiai būna tie, kurie mus apgina. Klasiokai būna tie, būna patyčių, žinoma, dėl visko, bet klasiokai

būna tie dažniausiai, kurie padeda. Visada atsiras tas žmogus tavo klasėje, kuris tau padės, bet kai mokytojas atvirai diskriminuoja žmogų, turėdamas autoriteto poziciją, tai yra siaubinga. Bet štai aš, studijuodama pedagogiką, bandydama ieškoti empatijos mokytojams, bendraudama su mokytojais, bandydama ieškoti kalbos bendros, ir aš manau, kad reikia priėti prie šito klausimo iš žmogaus teisių principo, deja, nes iš empatijos ir iš bandymo susikalbėti, patikėkit, bandžiau, bet tiesiog kartais reikia priminti.

Vytautė Marija Petrauskaitė: Aš dar norėčiau trumpam pridurti apie patyčias. Kodėl aš tokią didelę atsakomybę dedu ant pačių mokytojų? Visų pirma, vaikų ir paauglių dar nėra susiformavęs iš tikrųjų moralumas smegenyse, tas yra labai didelis faktorius, tačiau mokytojas turi autoritetą ir jis iš tikrųjų parodo, kaip viskas vyksta. Jeigu mokytojas ignoruoja patyčias, jos vyks dar daugiau ir dar smarkiau.

Jonas Trumpa: Aš tikrai norėčiau dar įgarsinti statistiką prie viso šito klausimo. Tai iš tikrųjų pas mus yra tokia situacija, kad per du mėnesius pusė mokinių Lietuvoj patiria patyčias. Tai, gerai, praeina dar du mėnesiai, tai paskui kita pusė greičiausiai kažkaip įeina į tą kitą pusę. Tai čia yra oficiali statistika, yra ministerijos duomenys, čia net ne Lietuvos moksleivių sąjungos rinkta, tai gali visi rasti internete, kam rūpi problema, tai čia ir ne tik su negalia susiję, bet ir krūva kitų dalykų. Šiaip galima kaltinti visuomenę labai lengvai.

Lina Garbenčiūtė: Labai svarbu čia ir dabar reaguoti, kad neatidėti, netoleruoti, ne kažkokiais įspėjimais spręsti problemą, bet iš karto reaguoti ir analizuoti, kodėl vienaip ar kitaip reaguojame į situaciją. Jeigu kalbame būtent apie specialiųjų ugdymosi poreikių arba negalią turinčius moksleivius klasėje, tai man atrodo, kad gal ir verta turėti tą pokalbį ir atėjus, ir atvirai pašnekėjus, ir paaiškinus. O tai kodėl vat kartais reikia išeiti kažkuriam konkrečiam klasiokui? Kodėl reikia pailsėti, tarkim, pamokos metu, arba kažkaip kitaip spręsti užduotį? Ir tas atviras kalbėjimasis tiek su mokytoja tėvų, mokinių, na, jį vis tiek labai leistų nuimti tą šydą tokį, nes mes dažniausiai bijom to, ko nepažįstam, ko nesuprantam, ir dėl to kyla galbūt kažkokios ir emocijos kai, na, ir tos patyčios atsiranda.

Ką daryti, kai nežinai, ką daryti? Jeigu nežinai, klausk ekspertų, tai yra vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ir / ar negalią:

Įtraukusis ugdymas – ne tik vertybė savaime, kylanti iš kiekvieno žmogaus teisės į išsilavinimą, tačiau kartu ir priemonė kurti demokratiškesnę ir teisingesnę visuomenę. Įtraukiojo ugdymo tikslas – kad kiekvienas vaikas augtų toje bendruomenėje ir mokykloje, kurioje mokytųsi, jei neturėtų negalios ar kitų skirtumų (UNESCO, 2021;).

Vytautė Marija Petrauskaitė: Rezultatai krenta ir mes vis dar svarstome – kaip pakeisti egzamino klausimus geriau dvyliktokams? Ne tame esmė. Kai kurie iš mūsų neišsėdi suole, kai kurie iš mūsų iki suolo nesugeba atvažiuoti, kai kurie nesugeba išsėdėti šviesiose klasėse šviesose, kai kuriems, tarkim, vat, mano pavyzdys, sakydavo – nepiešk pamokose, klausyk. Aš negaliu girdėti, jeigu aš nepiešiu. Aš negaliu girdėti, ką jūs man dėstote, jeigu aš nepiešiu. Nu reikia keisti apskritai taip, kaip mes šviečiame ir ugdome vaikus. Žiūrėkime į vaikus ir į paauglius kaip į žmones, o ne kaip į robotus, kuriems kemšam informaciją, sužmoginkim vienas kitą. Vytautė Marija Petrauskaitė

Gabrielė Čepavičiūtė: Ir, manau, čia aš greit įsiterpsiu, manau, čia greičiausias ir tiesioginis būdas ta prasme sužinoti – tai tiesiogiai klausti žmonių, kaip mes šiandien kalbam šita tema, ir mes turim žmones, kurie tiesiogiai viską patiria. Tai čia lygiai tas pats. Nes aš, pavyzdžiui, per mano patirtį, aš dalyvavau, buvau viena iš konsultančių Čiurlionio muziejuje Kaune, „Muziejus kiekvienam“ projekte, ir buvo surinkta komanda žmonių su negalia ir buvo siekta pritaikyti muziejų žmonėms su įvairiom negaliom. Ta prasme, ir su regos, ir su klausos, ir su judėjimo negalia. Tai aš sakyčiau, čia yra... Ir matosi, ta prasme, kad tas muziejus tikrai pasistūmėjo. Tai čia yra geriausias, aiškiausias, tiksliausias būdas padėti dėl to, kad tai yra pritaikoma, vat, nu, ta prasme, mum, ta prasme, tai specifinei grupei. Tai aišku, kad ir mūsų reikia klausti.